

SANTA MARIA DE CASTELLAR DE LA MUNTANYA

M. de La Vall de Bianya

Catalunya Romànica, resum

Situació

Un aspecte de l'exterior de l'església, enmig del paisatge que l'envolta. J. M. MELCIÓ

L'església de Santa Maria és la titular del poble de Castellar de la Muntanya, situat a la vall de Castellar o de Coldecarrera, al vessant septentrional de la serra que separa la riera de Bianya de la de Coldecarrera, sobre els vessants orientals de la serra de Malforat i sota el puig de la Cau.

Mapa: 257M781. Situació: 31TDG588765.

Hom hi pot arribar per Sant Joan les Fonts, després de travessar el Fluvià i pujar fins al Puig de Vivers, per un camí carener que es dirigeix vers tramuntana. També s'hi pot anar per Castellfollit de la Roca, per la pista que va a la Vall del Bac. En arribar a la Canova, cal deixar el cotxe i continuar a peu fins a Castellar. (JVJ)

Història

Un dels esments documentals més antics que hem localitzat on apareix l'església de Santa Maria de Castellar data de l'any 1079, en què Udalard, vescomte de Bas, i la seva muller Ermessenda, feren donació al monestir benedictí de Sant Víctor de Marsella de l'església de Sant Joan les Fonts a fi que hi establissin un priorat; aquesta donació anà acompanyada també de la cessió de diverses parròquies de la rodalia per part de la vescomtessa Ermessenda, previ consentiment del seu espòs, entre les quals apareix en l'escriptura la de Santa Maria "Ego vero Ermessendis vicecomitissa, superstes viri mei predicti Udalardi, dedi eidem sancto Johanni... ecclesiam Sancte Marie de Castellano".

La donació feta pels vescomtes de Bas al cenobi de Marsella fou confirmada anys més tard, el 1106, pel bisbe de Girona Bernat Humbert, el qual, en el document de ratificació fa constar com a propietat cedida a aquest priorat, l'"ecclesiam S. Mariae de Castellar". Podem dir, doncs, que a partir d'aquest moment la parròquia de Santa Maria passà a formar part de les propietats del priorat de Sant Joan les Fonts, tot i que en un sentit més ampli el cenobi compartí la jurisdicció amb els vescomtes de Bas, com a senyors eminents d'aquest indret.

Així, per exemple, hom sap que l'any 1191, Ponç de Cervera, vescomte de Bas, concedí a Oliver, prior de les Fonts, un important privilegi pel qual tots els monjos i clergues que habitessin dins el priorat i a les parròquies "vicecomitales de Sancta Eulalia de Begudano et Sancta Maria de Castellare", poguessin moldre als molins de la seva propietat amb certes condicions.

Del començament del segle XIII data un conveni celebrat l'any 1213 entre Pere de Cervera i la seva muller Jussiana, d'una part, i Berenguer de Villari de l'altra, sobre l'honor de diverses parròquies de la contrada, entre les quals figura relacionada en el document la "parrochia Sancte Marie de Castelar". Amb posterioritat, sabem pel testament del mateix Pere de Cervera atorgat l'any 1260 que aquest, ultra diversos llegats monetaris a favor del monestir de Sant Pere de Besalú, féu també algunes deixes a nombroses esglésies, citant-se en l'escriptura la de "Sancte Marie de Castellano". Pocs anys després tenim notícia, gràcies a un trasllat fet el 1277, d'una venda efectuada l'any 1273 per Berenguer de Roca i la seva família, veïns de la parròquia de Sant Martí de Tornerissa, a favor de Pere de Bac, segons la qual aquest Berenguer vengué, pel preu de 1 250 sous barcelonesos, diversos masos que posseïa a la parròquia de Castellar a Pere de Bac.

Així mateix, aquesta església apareix escripturada els anys 1279 i 1280 dins les relacions d'esglésies que contribuïen amb el delme al sosteniment de les croades. L'església és citada tots dos anys respectivament com a "ecclesia de Castellano" i "ecclesia de Casllario".

Poques són les dades històriques que hem pogut recopilar d'aquesta parròquia al llarg de la catorzena centúria; de fet les dues úniques que tenim corresponen ja a la segona meitat del segle essent una d'elles la menció que es fa l'any 1362 de l'església de "Sanctae Mariae de Castellario" en el Llibre verd del capítol de Girona. L'altre esment apareix en els nomenclàtors de la diòcesi gironina confeccionats a la darrera del segle, on figura com a "Ecclesia parrochialis Sancte Marie de Castellario".

Ja a la segona meitat del segle XV, en plena època de la revolta remença, hi ha testimoni documental que a petició dels habitants de Castellfollit, Sant Jaume de Begudà i Santa Maria de Castellar, el rei Joan II, amb data 4 d'abril de l'any 1463, incorporà aquests llocs a la corona amb la prohibició d'alienar-los. Tanmateix hi ha algunes dades instrumentals corresponents a la dissetena centúria (1632, 1698), segons les quals el lloc de Santa Maria de Castellar i d'altres indrets de la rodalia, es trobaven sotmesos a la jurisdicció territorial dels comtes de Montagut.

(MLIR)

Església

L'església parroquial de Castellar és una construcció que manifesta, malgrat les reformes tardanes, les característiques pròpies del romànic del segle XII. A llevant hi ha l'absis semicircular, amb finestra central modificada, i a la banda de migdia hi ha l'entrada al temple, a la qual fou extreta la porta de fusta l'any 1977 per tal de col·locar-la a l'església d'Oix, aleshores en restauració.

La sagristia, adossada al costat sud de la construcció, i la casa rectoral afegida a la banda de ponent durant la divuitena centúria, han modificat en gran part la primitiva construcció romànica.

Correspon encara a una reforma posterior la torre campanar, bastida damunt la façana de ponent. L'interior del temple és enguixat i pintat.

L'edifici té una sola nau, que ha estat coberta amb una volta de canó.

Per damunt de l'absis, al mur de la nau, hi ha un ull de bou.

L'aparell de l'edifici ha estat fet amb petits carreus units amb abundant argamassa, els quals posen en evidència que es tracta d'una obra rural, probablement datable dins el segle XII, però fidel a les tradicions constructives de l'època. (MLIR)

Pica

Pica baptismal, de factura senzilla i mancada de qualsevol element decoratiu, conservada a l'interior de l'església. F. TUR

A l'església de Castellar de la Muntanya hi ha una pica baptismal de traça molt senzilla. Presenta un cos cilíndric, com és habitual en l'època, totalment llisa i sense cap motiu ornamental. La base, molt estreta, és un senzill cilindre sense ornamentació.

Evidentment no es troba al seu lloc original, per tal com actualment ha estat en part encastada en un dels murs de l'església. Per la seva senzillesa i el seu treball matusser és de difícil datació, tot i que ens inclinem a pensar que data del segle XII. (FXMR)

A començaments del segle XX, era parròquia rural de segona, tenia com a sufragània Sant Martí de Toralles. Botet i Sisó.